

вильним. Адже завдання створення універсальної системи не може бути вирішене в принципі, оскільки кожен банк по-своєму унікальний, орієнтований на власну ринкову нішу, можливості своїх співробітників, усталені зв'язки. Внаслідок цього механічне копіювання вдалої моделі управління ризиками, розробленої в конкретному банку, найвірогідніше призведе до негативних наслідків в іншому банку. Тому створення адекватних систем ризик-менеджменту за сучасних умов для українських банків є вимогою не лише органів банківського нагляду, але й нагальною вимогою часу.

Література

1. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»: Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 № 104.
2. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України. Постанова Правління НБУ від 02.08.2004 № 361.
3. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках. — М.: Catallaxy, 1994. — 820 с.

Дата подання статті до редакції 7 лютого 2007 р.

УДК 336. 65.261

Н. С. Рязанова,
канд. екон. наук, доц.
кафедри фінансів
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ

В статье раскрыты особенности различных пользователей финансовой информации предприятий, рассматриваются суть финансового, управленческого и налогового счетоводства.

The article discloses peculiarities of different users of corporate finance information, and analyses essence of financial, managerial and tax accounting.

Ключові слова: корпоративні фінанси, користувачі фінансової інформації, фінансове рахівництво, управлінське рахівництво, податкове рахівництво

Корпоративні фінанси являють собою систему вартісних, грошових відносин підприємства (компанії) з іншими суб'єктами господарювання стосовно формування та використання ним фінансових ресурсів з метою збільшення ринкової вартості своїх

активів, одержання прибутків та зростання добробуту власників підприємства. Ефективне функціонування цієї складної системи відносин неможливе без надійного інформаційного забезпечення.

Для економіки України загалом і кожного підприємства зокрема тема інформаційного фінансового забезпечення підприємств є надзвичайно актуальною. Адже відсутність повної інформації про фінансовий стан підприємств не дозволяє робити надійних макроекономічних оцінок і прогнозів; рівень фондового розвитку обумовлюється як рівнем прозорості діяльності підприємств, так і їх фінансово-економічним станом, що, у свою чергу, залежить від належного фінансового менеджменту, системи управління ризиками, інших необхідних складових ефективного господарювання — перш за все, налагодженої та достатньої інформаційної системи ведення фінансів підприємств.

Питанням фінансового менеджменту, складанню та аналізу фінансової звітності присвячено багато робіт зарубіжних та вітчизняних економістів, серед яких Р. Брейлі, Ю. Брігхем, Л. Гапенські, С. Майерс, В. Суторміна, А. Шапіро, Д. Шелдон. На відміну від існуючих досліджень, наша стаття ставить за мету комплексно розглянути всі складові рахівництва компанії, а саме — фінансове, управлінське та податкове у контексті їхньої спрямованості на окремі групи користувачів фінансової інформації підприємства.

Чимало користувачів зацікавлені у фінансовій інформації підприємств, яка подається у формі різноманітної фінансової звітності. Усі вони поділяються на кілька груп, при цьому учасники однієї групи користувачів можуть входити й до іншої (інших). Розрізняють такі групи: 1) існуючі та потенційні власники; 2) працівники; 3) кредитори; 4) постачальники; 5) клієнти; 6) урядові структури; 7) посередники на фінансовому ринку; 8) громадськість тощо.

Власникам та їхнім радникам важлива інформація для оцінки ризикованості та доходності інвестицій у компанію, правильності ухвалення рішень щодо емітованих нею цінних паперів, її спроможність сплачувати дивіденди. Працівникам компанії необхідно передбачити стабільність компанії-роботодавця, її здатність забезпечувати оплату праці, пенсію та зайнятість. Кредиторам потрібна інформація щодо можливостей компанії вчасно повернути надані їй кредити та сплатити по них відсотки. Постачальників цікавлять питання вчасності та повноти сплати поставлених ними рахунків. Клієнти хочуть знати, наскільки безперервною є діяльність компанії, особливо якщо з нею укладено довгострокові угоди або якщо вони якимось чином залежать від цієї компанії. Для урядових структур дані про компанію важливі

у контексті макроекономічних питань. Їм потрібна інформація для реалізації податкової політики, галузевого регулювання тощо. Для фінансового ринку необхідна інформація про компанії-учасники ринку з метою оцінки та прогнозування ринкової кон'юнктури. Громадськість (фінансові аналітики, брокери, юристи, економісти, преса, товариства покупців і споживачів) цікавиться діяльністю підприємств як чинників, що можуть впливати на навколишнє середовище, допомагати фінансувати програми місцевого розвитку, забезпечувати доходи місцевого та державного бюджету тощо.

Користувачі, з точки зору характеру зацікавленості фінансами компанії, поділяться на три групи: 1) ті, що керують та управляють діяльністю компанії: члени наглядової ради, власники (акціонери) з контрольним пакетом акцій, менеджери (члени правління та управлінський склад вищого рівня); 2) ті, що безпосередньо не беруть участь у такій діяльності, але мають у ній пряму фінансову зацікавленість: усі існуючі та потенційні власники і кредитори, постачальники, клієнти, працівники; 3) ті, що не керують і не управляють компанією й не мають у ній прямої фінансової зацікавленості: держава та різноманітні урядові структури, посередницькі інституції фінансового ринку, громадськість.

Крім вищезазначених класифікацій, можуть розглядатися також внутрішні та зовнішні користувачі. До перших належать члени наглядової ради та правління компанії, вищий склад її менеджменту, а також основні власники (з контрольним пакетом акцій, паїв). Окрім публічних, офіційно розповсюджуваних звітів компанії, вони мають право знайомитися з більш детальною інформацією щодо її фінансів, навіть такою, що становить комерційну таємницю. Право користуватися такою інформацією надається внутрішнім законодавством компанії (статутом, регламентом, положеннями, наказами, інструкціями тощо). Усі інші користувачі вважаються зовнішніми. Їх доступ до інформації, яка є комерційною таємницею, обмежений.

Інформаційне фінансове забезпечення компаній формується на основі зовнішніх та внутрішніх джерел. До зовнішніх належать ті, що забезпечують дані про загальноекономічний розвиток країни або регіону, кон'юнктуру ринків, характеризують діяльність контрагентів та конкурентів компанії. Така інформація необхідна для оцінки зовнішнього економічного, політичного та соціального середовища, розрахунку систематичних (ринкових) ризиків компанії, прогнозування умов її розвитку. До внутрішніх джерел належать дані фінансової інформаційної системи підпри-

ємства, тобто рахівництва¹. Західна теорія та практика розглядає рахівництво як інформаційну систему, що охоплює процес обліку, накопичення, обробки, підготовки та передачі необхідної інформації. При цьому розрізняють поняття «рахівництво» (accounting) та «ведення бухгалтерських книг» (bookkeeping), власне бухгалтерський облік. Останнє розглядається як реєстрація господарських операцій і є основою фінансового рахівництва.

До складу інформаційної фінансової системи компанії входять фінансове, управлінське та податкове рахівництво. Всі вони базуються на даних бухгалтерського обліку.

Організаційна структура кожної компанії має відокремлені підрозділи, які займаються веденням зазначених інформаційних систем. Залежно від величини компанії та її амбіцій, такі підрозділи можуть бути представлені окремими відділами або однією— двома особами у складі відділу з питань рахівництва.

Фінансове рахівництво (financial accounting) є інформаційною системою, що готує необхідні дані перш за все для зовнішніх користувачів. Внутрішні користувачі можуть користуватися цією інформацією, хоча для них вона, як правило, недостатня. Фінансове рахівництво має забезпечити інформацію, що дозволяє користувачам правильно оцінити поточний фінансовий стан компанії та прогнозувати його тенденції з метою оцінки інвестицій у компанію та ефективності її менеджменту. Фінансове рахівництво є невід'ємним елементом загальної системи управління компанії, його інформація важлива для фінансово-економічного аналізу, оцінки, планування та контролю за діяльністю компанії.

Необхідність стандартизації систем фінансового рахівництва окремих країн обумовлюється низкою причин, серед яких:

- Забезпечення потреб інвесторів. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) транснаціональні компанії (ТНК) вважають міжнародне розмаїття практики ведення фінансового рахівництва суттєвою перешкодою міжнародним інвестиціям. Доки відсутня надійна інформація про те, що відбувається з грошима інвесторів, приватний капітал не буде вільно перегікати з країни в країну, хіба фінансові звіти надаватимуться аудиторами, висновкам яких інвестори довіряють.

- Полегшення роботи ТНК. Стандартизація фінансового рахівництва дозволяє: скоротити витрати на підготовку фінансової звітності (вартість аудиторських послуг доволі висока); зменшити

¹ Більш детально див.: Рязанова Н. С. Фінансове рахівництво. — К.: Знання-Прес, 2002.

кількість різноманітних коригувань при підготовці зведених фінансових звітів та їх консолідації; полегшити процес синхронізації управлінського та фінансового рахівництва.

- Використання передових знань у галузі фінансового рахівництва всіма країнами світу. Стандартизація дозволяє залучати іноземних фахівців, що актуально для країн, які розвиваються. Відбувається розвиток теорії та поліпшується практика фінансового рахівництва у всьому світі.

- Альтернатива домінуванню окремих країн. Розробка та використання міжнародних стандартів дозволяє уникнути домінування окремої країни, стандарти якої не завжди прийнятні для інших країн. Відомо, що бажання уникнути домінування національної системи фінансового рахівництва США (GAAP) було однією з причин активізації в Європі процесів стандартизації рахівництва.

Стандартизація системи фінансового рахівництва передбачає необхідність дотримання облікової політики, яка являє собою певні принципи, методи, процедури, правила та практики, що прийняті компанією для підготовки та подання фінансової звітності. Але слід пам'ятати: якщо система бухгалтерського обліку в компанії не відповідає належному порядку, ситуацію не виправлять ані розкриття облікової політики, ані додатки або пояснювальні матеріали до фінансових звітів.

Управлінське рахівництво (managerial accounting) є інформаційною системою, що охоплює процес обліку, накопичення, обробки, підготовки та передачі інформації, необхідної для потреб внутрішніх користувачів. Для ефективного управління компанією потрібна оперативна (щомісячна, щотижнева, щоденна, а з деяких питань і оперативна упродовж дня) аналітична інформація, що містить дані, які нерідко є комерційною таємницею. Кожна компанія розробляє свої вимоги до управлінського рахівництва, які визначають обсяги, ступінь деталізації, форму та періодичність надання необхідної внутрішнім користувачам інформації. Система управлінського рахівництва може готувати звіти зі структури витрат на виробництво окремих видів товарів або послуг, детальні звіти зі структури дебіторської та кредиторської заборгованості, структури портфелю цінних паперів компанії, руху запасів тощо.

Податкове рахівництво (tax accounting) являє собою інформаційну систему, що охоплює процес обліку, накопичення, обробки та передачі інформації, необхідної для розрахунку та стягнення податків. Звіти, що готуються системою податкового рахівництва компанії, потрібні державним та місцевим органам влади для виконання їхньої фіскальної функції. Державна та місцева законодавча й вико-

навча влада розробляють і затверджують закони та підзаконні акти щодо видів податків, порядку їх розрахунку, форм податкової звітності та правил їх заповнення. Базуючись на даних бухгалтерського обліку та вимогах податкового законодавства, підрозділ податкового рахівництва компанії здійснює по кожному податку розрахунок об'єкту оподаткування та суми податку, заповнюючи відповідну податкову звітність (податкові декларації).

Облікова політика у фінансовому та управлінському рахівництві дещо відрізняється від тієї, що прийнята у податковому рахівництві, оскільки мета цих систем рахівництва різна. Наприклад, теорія та практика західних країн свідчать, що амортизація одних і тих же об'єктів (будівлі та обладнання) у фінансовому та управлінському рахівництві може відрізнятися від податкового рахівництва.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити:

По-перше, всі користувачі фінансової інформації компаній поділяються на декілька груп, при цьому учасники однієї групи користувачів можуть належати і до іншої (інших). Користувачами є власники, працівники, кредитори, постачальники, клієнти, урядові структури, посередники на фінансовому ринку, громадськість тощо.

По-друге, з точки зору характеру зацікавленості фінансами компанії, існує три групи користувачів: ті, що керують та управляють діяльністю компанії; ті, що безпосередньо не беруть участі в такій діяльності, але мають у ній пряму фінансову зацікавленість; ті, що не керують і не управляють компанією і не мають у ній прямої фінансової зацікавленості.

По-третє, розрізняють також внутрішніх і зовнішніх користувачів фінансової інформації підприємств.

По-четверте, інформаційне фінансове забезпечення компаній формується на основі зовнішніх та внутрішніх джерел, при цьому внутрішні джерела представлені системою рахівництва. Рахівництво є інформаційною системою, яка охоплює процес обліку, накопичення, обробки, підготовки та передачі необхідної інформації. Розрізняють такі складові рахівництва як фінансове, управлінське та податкове рахівництво. Всі вони базуються на даних бухгалтерського обліку.

По-п'яте, фінансове рахівництво, яке є невід'ємним елементом загальної системи управління компанії, стандартизоване на національному рівні, а в останні десятиріччя — і на міжнародному.

По-шосте, система управлінського рахівництва розробляється кожною компанією окремо, залежно від її потреб.

По-сьоме, податкове рахівництво є інформаційною системою, яка охоплює процес обліку, накопичення, обробки та передачі

інформації, необхідної для розрахунку та стягнення податків. Облікова політика у фінансовому та управлінському рахівництві відрізняється від тієї, що прийнята у податковому рахівництві, оскільки мета цих систем рахівництва різна.

Література

1. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов: Пер. с англ. — М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 1997. — 1120 с.
2. Бригхем Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент: Полный курс в 2 т. — СПб., 2000.
3. Рязанова Н. С. Фінансове рахівництво: Навч. посіб. — К.: Знання-Прес, 2002. — 246 с.
4. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій: Підручник. — К.: КНЕУ, 2004. — 566 с.
5. Shapiro C. Alan, Balbierer D. Sheldon. Modern Corporate Finance. A Multidisciplinary Approach to Value Creation. — Prentice-Hall, 2000. — 545 с.
6. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) включаючи Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) та тлумачення за станом на 31 березня 2004. — у 2 т. — IASCF Publishing Department, United Kingdom.

Дата подання статті до редакції 15 січня 2007 р.

УДК 336.717.061.2

С. М. Савлук,

канд. екон. наук,

директор департаменту Промінвестбанку

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКІВ

Раскрываются наиболее дискуссионные вопросы сущности, функций и назначения собственного капитала банков.

The most important questions of the own bank capital functions and purposes are discussed.

Ключові слова: власний капітал банку, функції капіталу банку, активи банку, віддача капіталу

У вітчизняній (та російській) літературі склалися два підходи до трактування сутності банківського капіталу. За першого підходу, який має широке трактування, під банківським капіталом розуміють усю сукупність грошових та негрошових коштів, які